

АМЕРИКАНСЬКЕ ПОВСЯКДЕННЯ ТА СВЯТО: ВРАЖЕННЯ ПОДОРОЖНЬОГО

Галина Бондаренко

УДК 82-992:39(737)

Поїздка в Америку у грудні 2014 року була моєю першою в житті мандрівкою за океан, що наперед лякала труднощами тривалого перельоту. Утім, бажання побачити новонароджену онучку Лейлані перемогло всі страхи і, урешті-решт, — я на борту авіалайнера, що здійснює рейс Амстердам — Детройт. Увагу привертає значна кількість людей літнього віку — це американські пенсіонери повертаються додому з європейських мандрів. З Детройта мій шлях лежав до маленького містечка Новай (Novi). Штат Мічіган, у якому воно розташоване, називають ще штатом Росомахи — так його колись називали індіанські племена, що тут проживали. Нащадку одного з вождів племені належить казино, яке розміщується на землях його прадідів. Штат розташований на географічній широті Києва, славиться своїми природними та штучними озерами.

Три тижні проживання в маленькому провінційному містечку (55 тис. населення, переважають європеїди) дали змогу спостерігати повсякденне життя американців, так би мовити, ізсередини. Основна міська забудова складається з котеджних містечок чи квартирних комплексів (2-3 поверхи), окремо розташовані офісні й торгові центри. Спортивні, оздоровчі установи (басейни, тренувальні зали) працюють у кожному районі, деякі з них можна відвідувати безкоштовно. При плануванні будівництва максимальну увагу архітектори зосереджують на збереженні та відтворенні природного ландшафту. Озера з водоплавними птахами, зелені галявини, ялини, кущики очерету, що ростуть тут мало не перед кожним будинком, створюють образ зеленого міста. З Канади на місцеві озера прилітають зимувати дикі гуси, що досить комфортно почувають себе в місті, так само, як і місцеві качки та лебеді. Навесні вздовж доріг

з'являються попередження «Обережно, гусенята!», проте місцеві автомобілісти й узимку терпляче очікують, поки табун гусей неквапом перейде дорогу. При цьому водії жартують: «Вони думають, що це ми в них живемо». Прагнення поєднати урбаністичне і природне середовища досить успішно втілено в досвіді містобудування не лише маленьких, але й середніх та великих американських міст.

Про те, що грудень в Америці — це місяць, присвячений Різдву, можна переконалися, милуючись святковим декором міста. Вінками, гірляндами, стрічками зелених, червоних і білих кольорів, які вважаються різдвяними, прикрашено будинки, вулиці, вітрини магазинів, навіть огорожу кладовища. Зелено-червоні листки рослини опунції (живої або штучної) зустрічають відвідувачів кафе, ресторанів. Біля християнських храмів виставлено вертепні композиції. Увечері місто сяє сотнями вогнів. Власники будинків часто змагаються в бажанні найкраще прикрасити будинок до свята.

Готуватися до Різдва починають ще від дня Всіх Святих (Хелловіна). Промисловість, зорієнтована на забезпечення потреб людини, у тому числі й релігійних, пропонує величезний асортимент святкової атрибутики та символіки. До речі, перед багатьма будинками, поряд з фігурами Санта Клаусів, ангелів, оленів, сніговиків, залишилися стояти «гарбузові голови», виготовлені з глини, придбані до Хелловіна. Колись для різдвяних подарунків біля каміна вивішували шкарпетки за кількістю членів родини. Сьогодні вони відіграють лише символічну роль, тому навіть за наявності в будинку каміна їх розміщують там, де зручно, а подарунки складають під ялинку.

Напередодні Різдва родина збирається разом, щоб обмінятися подарунками. У будинку

батьків мого зятя Мітці та Деррека Девісів на Святвечір зібрався чималий гурт — четверо дітей, троє онуків, дві невістки і я — «мати в законі» (*mother-in-law*) їхнього сина Доннелла — так дослівно перекладається з англійської цей ступінь спорідненості. Після святкового частування почався обмін подарунками, заздалегідь складеними під ялинку. На моє прохання розповісти про різдвяні традиції в їхніх родинях Деррек пригадав, що його бабуся завжди поспішала розібрати різдвяну ялинку до початку Нового року — «щоб усі негаразди залишилися в старому році». Різдво — свято родинне, тому за християнською традицією запрошували в гості подорожніх, самотніх. Мітці розповіла, що в домі її бабусі на свято часто можна було зустріти людей, які не знали англійської, це були емігранти, які тільки прибули в Америку, бабуся забирала їх додому з храму. Цієї традиції і досі дотримуються в багатьох християнських громадах країни.

На Різдво вся родина Девісів по черзі збирається в когось із родичів. Незважаючи на значну кількість гостей (близько 40 осіб), для господарів дому свято не стає обтяжливим. Найдки до столу гості приносять з дому, домовляючись заздалегідь, хто що готуватиме. Господарі подають м'ясні страви, зазвичай індичку, а також крем-суп з кабачка, без якого не минає жодна гостина. Після молитви, яку читає хтось із присутніх, починається частування та спілкування. На столі у вітальні можна бачити кришталеві келихи в срібній оправі, дорогі столові прибори, вишукані різдвяні букети, але гості користуються одноразовим паперовим посудом, що значно зменшує клопоти господині.

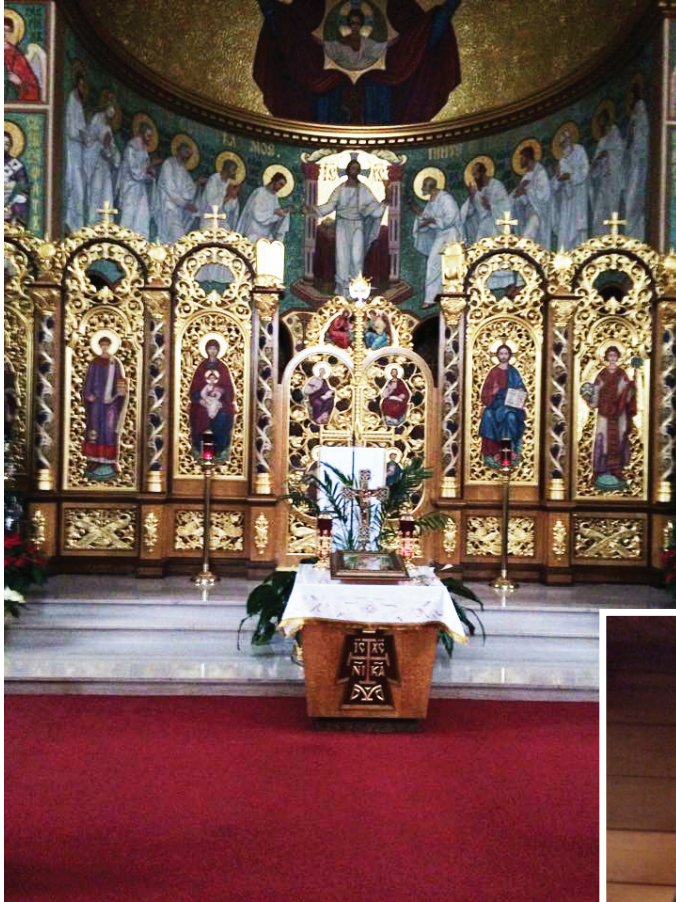
У день Різдва — 25 грудня — у м. Новай зачинені всі магазини, кафе, ресторани. Працюють лише кілька китайських ресторанів, відвідувачами яких на цей час стають ті, хто не відзначає свято з релігійних переконань (євреї, індуси). І звичайно, під час різдвяних канікул особливу популярність, не лише в мешканців Мічігану, але й інших штатів, має магазин різдвяних прикрас Воллі Броннера. Щороку в містечко Франкенмут, засноване вихідцями з

Баварії, на вулицю Різдва, де він розташований, приїздить близько двох мільйонів туристів. Виготовлення прикрас до Різдва підприємець почав з майстерні в підвалі батьківського будинку. Тепер різдвяний центр, що існує вже 70 років, займає площу 320 000 кв. м, окрім магазину, тут є кафе, зал для проведення вистав. Іграшки з усіх країн світу і на будь-який смак, вінки, вертепи, корпоративні ялинки для вчителів, космонавтів, рибалок, макети засніжених містечок подобаються не лише дітям, але й дорослим.

Ознайомлення з культурою іншої країни завжди передбачає порівняння: як у нас і як у них. Перше, на що звертаєш увагу, — відсутність громадського транспорту і безлюдні вулиці. Людно в торгових центрах, закладах громадського харчування. Різноманітні кафе й ресторани є місцями спілкування, в обідні перерви, у п'ятницю ввечері, у вихідні та святкові дні тут багато відвідувачів. З огляду на високу вартість якісних продуктів та необхідність економити час на приготування їжі більшість родин надає перевагу харчуванню поза домом, часто обмежуючись лише домашнім сніданком (омлет, вівсянка, сухі сніданки). До найближчого магазину чи аптеки доїжджають автомобілем, не надаючи при цьому значення формі одягу. Зважаючи на зручність, переважає спортивний стиль. Пропаганда здорового способу життя, заняття спортом зробила популярними відвідування тренажерних залів, фітнес-центрів, окремі з яких працюють цілодобово. Неабиякий попит мають заняття йогою, передбачені навіть в обідню перерву.

Життя сучасного американця неможливо уявити без обов'язкового страхування життя, здоров'я, майна. Необхідність планування, розрахунку життєвих витрат суттєво впливає на спосіб життя, ментальність людей. Це та сфера, у якій більшість українців ще послуговуються принципом «якось воно буде» і вважають американців занадто прагматичними. Можливо, через це, а можливо, через заборону купувати одяг дитині до її появи на світ у нас поки що немає звичаю святкувати *Baby shower*. За місяць чи півтора до пологів хтось з родичів вагітної жінки бере на себе організацію свята на

Світлини до розвідки Г. Бондаренко

Інтер'єр українського католицького храму Непорочного зачаття Діви Марії. м. Гемтремк, США, штат Мічіган. 2014 р. *

Волхви з вертепної композиції біля магазину різдвяних прикрас. м. Франкенмут, США, штат Мічіган. 2014 р.

Вертепна композиція біля магазину різдвяних прикрас. м. Франкенмут, США, штат Мічіган. 2014 р.

* Усі світлини з приватного архіву Г. Бондаренко.

Різдвяні прикраси та аксесуари в магазині різдвяних прикрас. м. Франкенмут, США, штат Мічиган. 2014 р.

Аутентична косівська кераміка та сучасна робота українських гончарів в Америці.
З експозиції Українського музею та архіву. м. Гемтремк, США, штат Мічіган. 2014 р.

Традиційний жіночий стрій з Чернігівщини.
З експозиції Українського музею та архіву. м. Гемтремк, США, штат Мічіган. 2014 р.

Весільне вбрання з Південно-Африканської Республіки.
З експозиції Інституту мистецтва. м. Детройт, США, штат Мічіган. 2014 р.

Американська українка
Лейлані-Марія Девіс. 2014 р.

Український етнолог Г. Бондаренко
в магазині різдвяних прикрас.
м. Франкенмут, США, штат Мічіган. 2014 р.

Різдвяне декорування
будинків.
м. Новай, США,
штат Мічіган. 2014 р.

честь майбутньої дитини і реєструє в магазині список необхідних для неї речей. Запрошені на свято купують щось із цього списку і приходять на вечірку, де їх частують. Пологи в медичному центрі міста за наявності медичного страхування коштують 4 тис. доларів.

Весільні традиції, що їх дотримуються мешканці міста, залежать від їхньої етнічної та конфесійної належності, хоч існує усталений сценарій свята, елементи якого побутують нині і в Україні (кидання нареченою букета, підв'язки). Окрім весільних агенцій, весільні послуги пропонують нареченим і церковні громади.

За американським етикетом розмови про смерть вважаються небажаними, навіть з науковцями. За святково прикрашеною огорожею місцевого кладовища біліють невеликі мармурові стели з вибитими на них іменами й датами. Кладовище порівняно невелике, оскільки тут покоїться лише прах померлих (застосовують кремацію). Поховальний обряд може відрізнятися через релігійну належність померлого, зазвичай поминання не відбувається. Серед людей похилого віку поширене страхування «остаточних життєвих витрат» (*Final expense life insurance*), що складає приблизно 10 тис. доларів і яке страхові компанії дають усім без винятку. Цих коштів родичам померлого якраз вистачає на ці самі витрати.

Якщо коротко сформулювати визначальну якість або рису американців чи американського суспільства в цілому, то «толерантність» видається тим визначенням, що найбільше підходить для цього. Право кожної людини бути собою, бути повноцінним членом суспільства, незалежно від фізичного стану, кольору шкіри, віросповідання, — те, що приваблює численних мігрантів. Не можна не звернути уваги на особливе ставлення до інвалідів, для яких передбачені пандуси в будинках, громадських місцях, спеціально марковані парковки. Мультикультурність і поліконфесійність — важливі маркери толерантності. У м. Новай проживають представники багатьох національностей. Однією з найбільших етнічних меншин є японська спільнота, що продовжує зберігати культурну окре-

мішність. З огляду на це в міській бібліотеці інформаційно-пошукова система продубльована японською мовою. У місті проводяться фестивалі національного мистецтва: мексиканського, полінезійського тощо.

Різноманітною є конфесійна палітра міста: тут зареєстровані і діють вісім християнських громад, з яких одна католицька — святого Якова, решта — протестантські. При церквах діють безкоштовні курси вивчення англійської як другої мови, працюють недільні школи для дітей. У католицькому храмі проходять вечори культури італійської, польської та німецької громад.

У 2009 році відкрився індуїстський храм (*Siddhi Vinayaka Temple*), діє кілька синагог. Передріздвяні дні 2014 року збіглися зі святом Хануки. Біля будинків, де проживають євреї, можна було спостерігати встановлені семисвічники-мінори. А ще вперше довелося побачити чорношкірих ангелів та чорношкірого Санту — різдвяні прикраси в магазині «чорного» району Детройта.

Українська громада регіону сформувалася на початку ХХ ст., поповнюючись вихідцями з України, здебільшого з Галичини, у різні періоди її історії. Серцем культурного життя громади в усі часи була церква Непорочного зачаття Діви Марії — католицька українська церква, у якій богослужіння ведеться старослов'янською мовою. Минулого року храм відсвяткував своє століття. Звичайно, я не могла не відвідати містечка Гемтремк, неподалік від м. Новай, де, окрім церкви, ще діють Український музей та архів і українська школа. В експозиції Музею — комплекти українського народного одягу, колекції писанок, кераміки, величезний архів та бібліотека, що нараховує понад 40 тис. примірників. Особливий інтерес викликає мемуарна література, у якій автори описують рідні міста і села в Україні та події власного життя в еміграції. Тут дбайливо зберігаються навіть найменші фрагменти вишивки. Вони розміщені на окремих стендах за склом. Місцеві гончарі виготовляють керамічні вироби за взірцем косівських.

Маленький двоповерховий будиночок замалий для такого багатства, але поки що не-

має коштів для розширення експозиції. Серед книг у Музеї помічаю фотоальбоми «Українці» — видання Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара», подаровані раніше родиною Ющенків. Директорці музею пані Христині Никорак я передала до бібліотеки праці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України — «Колядки та щедрівки» і «Веснянки», можливо, стане в нагоді педагогам та учням школи. Саме зимовий і весняний фольклор виявився тут найбільш живучим жанром народної творчості через прив'язку до головних християнських свят — Різдва та Великодня. Різдвяні українські традиції продовжують жити в Америці: додому можна запросити гурт колядників, а в Українському центрі сусіднього з Гемтремком містечка Воррена можна замовити різдвяну українську вечерю: голубці, вареники, борщ. Вартість однієї страви — приблизно 7–8 доларів. Учні української школи вміють співати веснянок і виводити гаїлки, своє вміння вони демонструють на Великдень. Навчання в школі платне, але дирекція розглядає і варіанти безкоштовного навчання при зацікавленні батьків та дитини.

Церква вражає довершеністю малюнків, багатством позолоти. Автор малюнків — художник Михайло Дмитренко, учень Ф. Іжакевича, родом з м. Лохвиці, емігрував 1951 року, уславився, розписуючи українські церкви Канади та Америки. У нижньому приміщенні храму, що зазвичай використовується для різних культурно-мистецьких акцій — портрети героїв Небесної сотні, скринька для пожертв на потреби воїнів АТО. На стінах ще залишилися окремі картини та світлини з виставки до 70-ліття Музею, що відбулася напередодні. Привертає увагу фото родини Василя Авраменка, відомого хореографа, одного з фундаторів Музею. 21 лютого за участю учнів української школи тут організовується вечір пам'яті Небесної сотні.

Детройт — один з найбільших промислових та адміністративних центрів, розташованих поблизу м. Новай. Величезний білборд з рекламою шостого айфона, що недавно з'явився в продажу,

на фоні старовинного собору — мої перші враження від відомого всім Мотор Сіті (друга назва міста), здається, відбивають його сутність: історичні традиції в поєднанні з новітніми технологіями. Вражають висотні офісні центри — за будови 80-х років минулого століття, поруч храми, вони тут скрізь — різної архітектури й часу. На клумбах — той самий очерет і ще якась трава, схожа на ковилу, бурундуки і білки, що бігають по тротуарах. Утім, найбільшим враженням від Детройта стало відвідання Детройського інституту мистецтв, що належить до п'яти найбагатших музеїв світу. У його зібранні — твори європейських та американських художників, етнографічні збірки й колекції, що репрезентують культуру народів світу в усьому її розмаїтті від давнини до сьогодення. Велика африканська етнографічна колекція: предмети культури, одяг, твори народного мистецтва. Глибшому ознайомленню відвідувачів Музею зі світовою культурною спадщиною сприяють різні сучасні форми подачі матеріалу: у відділі, присвяченому культурі Ірану, пропонується зібрати один з килимів, що експонується, за допомогою магнітних пазлів, у залі голландських майстрів можна скласти картину з окремих фрагментів, зашифрувавши якимось побажанням (пояснення символіки середньовічного мистецтва подається). Сівши за стіл з електронною поверхнею, можна дізнатися про етикет гостювання доби «процвітання» у США.

Цікаві сучасні мистецькі проекти Музею, зокрема фотопроєкт «Люди вулиці», що змальовує мешканців міста, кожен з яких презентує окремий світ своєї етнічної культури чи субкультури.

Три тижні занадто мало для ознайомлення з культурою іншої країни, і тому мої замітки мандрівника не претендують на вичерпність. Це лише маленький штрих до образу держави, що вмістила в собі мозаїку тисячі етнічних культур, не розгубивши жодної з тих, що хотіла зберегти себе, зуміла згуртувати їх довкола ідеї Батьківщини. І сотні великих, середніх і маленьких американських прапорів, що їх довелося побачити під час подорожі, — над приватними будинками, школами, торговими центрами, в автомобілях — цю єдність підтверджують.